MAGYAR NYELV

KÖZÉRDEKŰ FOLYÓIRAT

XXV. KÖT. 1929. NOV.—DEC. 9—10. SZÁM

A *tót* népnévről.

A magyar nyelvnek ezt az értékes szavát is kikezdte a politika. Ma már egyre terjed helyette a *szlovák*, tehát az a név, amelyiken a tót ember saját nyelvén önmagát hívja. A felületes szemlélő azt mondhatná, hogy a *szlovák* nevet a háború szerencsétlen kimenetele varrta a nyakunkba, pedig a háború folytán előállott helyzet csupán sietteti a *tót* név halálát s a *szlovák* felvirulását. Mert magyar szövegekben a *szlovák* népnévvel már a XIX. század közepén találkozunk. Így pl. CZUCZOR—FOGARASI szótára a *tót* címszó alatt ilyet ír: „különösen a *szlovákokkal*", HUNFALVY PÁL meg Magyarország Ethnographiájában (megjelent 1876-ban) a *tót* név mellett a *szlovákok*-ról (542. l.), *szlovákság*-ról (458. l.) beszél.

A *tót* népnévnek nyelvünkben egykor kiterjedt volt a jelentése, a szerepköre.

1. *Tót*-nak nevezte s részben még kiterjedten nevezi is nyelvünk a felsőmagyarországi nyugati szlávot, azt a szlávot, aki önmagának *slovák*, s aki nyelvét *slovenský jazyk*-nak mondja. Német nevük ma *Slowaken*, *Schlowaken*, egykor azonban *Winden* volt. Ezt igazolják a következő helynevek: *Alsó-Diós* Pozsony m. = tót *Orešany*, ném. *Windisch-Nussdorf* (BÉL, Notitia II, 186; LIPSZKY, Rep.) | *Tót-Próna* Túróc m. = tót *Slovenské Pravno*, ném. *Windisch-Proben* (BÉL, Not. II, 362) | *Tótfalu* Szepes m. = tót *Slovenská ves*, ném. *Windschendorf* (LIPSZKY, Rep.) és *Wünschendorf* (CSÁNKI I, 268) | vö. még ném. *Windischdorf* Bars m., ném. *Windisch-Litta* Bars m. (LIPSZKY, Rep.).

2. *Tót* volt nyelvünkben s talán nyelvjárásilag ma is az a zala- és vasmegyei délszláv: vend = szlovén. Amikor a XVIII. sz. második felében a szombathelyi püspökséget felállították, e püspökséghez tartozó vendek ú. n. *tótsági* esperességi kerületet alkottak, ami azért volt lehetségés, mert a magyarság ekkor őket *tót*-oknak nevezte. A *vend* név a XIX. sz.-ban lépett fel irodalmunkban s szorította ki itt a *tót*-ot. Saját nyelvén ez a vend önmagát *slovẹnäc*-nek, nyelvét pedig *slovẹnski d'äzik*-nek mondja. Német nevük *Winden* volt; így hívták az osztrák tartományokban lakó szlovéneket is. Az osztrák németben e nevet a *Slovene* szorította ki a XIX. sz.-ban. A mondottak igazolásául álljanak itt a következő adatok: *Tótfalu* Vas m. = vend *Slovẹnska vés* (PÁVEL, A vashideg-

kuti nyelvj. 3) = ném. *Windischdorf* (Lipszky, Rep.) | *Tótfalu*, később *Pinkatótfalu* Vas m. = ném. *Winden* (Lipszky, Rep.) és *Winten* (Schwarz E.: MNy XXIII, 580) | vö. még *Tótkeresztúr* Vas m. (Csánki II, 764).

3. *Tót* volt nyelvünkben a zágráb-, kőrösbelovár- és varasdmegyei délszláv: k á j k a v á c. Ők magukat *slovénec*-eknek, nyelvüket *slovénski jszik*-nek, területüket *Slovéni*-nek, *Slovénska zemlja*-nak, *Slovéneki Orság*-nak mondták (l. V r a m e c z, Kronika 48, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 63 stb.; Jambressich szót.; Bellosztenecz szót.). E nevet nyelvükben a XVII. sz.-tól lassan-lassan a *hrvāt* szorította ki. Emlékeink a jelzett területet a XIII. sz. közepe tájától latinul *Slavonia*-nak (l. Pesty Fr., Az eltünt vármegyék II, 155, 176, 183 kk.; Pauler, A m. nemz. tört. Árpádh. kir. al. II², 199, 521), magyarul *Tótország*-nak nevezik (vö. ÉrdyK. 401: zent lazlo az ydőben vala *toot* orzagban | Schlägli Szój.: S c l a u u s — *thot*, s c l a u o n i a — *orzaga*). Az embereket is *tót*-oknak hívtuk; bizonyíték a többi közt L i s z t i L á s z l ó, aki 1653-ban ezt írta: „A *Thótok* Zágrábban . . . teszik ülő székeket" (idézve CzF. *tót* a.), a XVIII. sz.-ból pedig Jambressich szót.

4. *Tót* volt nyelvünkben a szerém-, valkó-, pozsega- és verőcemegyei délszláv: k á j k a v á c is (a kájkavácok egykori keleti nyelvi határáról l. Stjepan Pavičić, O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16. i 17 stoleću: Rad. Knjiga 222: 194—269). Ez is önmagát *slovénec*-nek, nyelvét *slovénski jezik*-nek nevezte. Emlékeink ezt a területet a 3. alattinál később kezdik nevezni latinul *Slavonia*-nak, magyarul *Tótország*-nak (l. Pesty, Az eltünt vármegyék II, 176, 183). A magy. *tót* népnév azonban ismert e területen élő kájkavácok jelölésére már a XIII. sz.-ban s azontúl egész a XVIII. sz.-ig. Erre vö. 1320: *Magyar-Buziás* ⌒ *Tót-Buziás* Szerém m. (Csánki II, 242) | 1404: *Nagylovász* és *Tótlovász* Valkó m. (Csánki II, 331) | 1430: *Tótfalu* Valkó m. (Csánki II, 358) | 1447: *Tótbeklend* Valkó m. (Csánki II, 342) | XIII/XVI. század MargLeg. 171: vala egy marton nevev ember p o s o g a n a k tartomanyabol. es ez vala *toot* (e példára Szinnyei József tanár úr hívta fel a figyelmemet) | XVIII. sz.: „Slavus—Szlovenecz—Slavonier—*Tót*" Jambressich; „Sirmium—Mitrovicza, varasz s z l o v e n z k i . . . . Mitrovitz város *tótországban*" Jambressich.

5. Lehetséges, hogy itt-ott eleink a szerbeket is hívták *tót*-oknak. Bihar, Szatmár és Hunyad megyében van egy-egy falu, amelyet oláhul *Sârbĭ*-, magyarul *Tótfalu*-nak hívnak, illetőleg hívtak (l. Lipszky, Rep.; Csánki V, 142). Az oláh név a. m. 'szerbek', Ezt a megfelelést többféleképen lehet magyarázni. Lehet pl., hogy e *Tótfalu* nevű helyeknek eredetileg csakugyan *tót* (vö. 1—4. alatt) volt a lakossága, ez azonban kipusztulván, helyébe szerbek jöttek. Az oláh név az

újabb, a magyar a régibb lakók nemzetiségének a nevét őrizhette meg. Mindez azonban bővebb történeti kutatást kíván, s azért erre a *tót* jelölésre további fejtegetésemben nem leszek tekintettel.

Az 1—4. alatt felhozottak tehát azt bizonyítják, hogy a magyarok *tót*-oknak azokat a szlávokat nevezték, akik önmagukat *slověne*-knek, nyelvüket *slověnьskъjь językъ*-nek mondták.

Mi lehet mármost a magy. *tót* népnévnek az eredete?

A *tót* név emlékeinkben sok adatban maradt reánk. Alakváltozatai ezek:

a) *tout* [vö. *Thout-*, *Touth-*, *Thouth-* (Kovács, Ind.; OklSz.) | *Tout-* (Kovács, Ind.; Ortv., Vízr. II, 280) | *Tont-*, helyesen: *Tout-* (Zimmermann—Werner, Urkb. I, 519)];

b) *toot* [vö. *toot* (MargLeg. 171) | *toot orzagban.* (ÉrdyK. 401) | *tooth*, *thooth* (OklSz.)];

c) *todt* ⌣ *tódt* [vö. *Tódt Váradiára* (Tinódi, János kir. $I._1$, $I._2$) | *todt*, *Todt* (Görcsönyi C_{11}, F_1)].

A *todt* alak nyilván csak írásváltozat *tót*, esetleg *tótt* helyett, a *tout* > *toot* alakokat azonban ejtett alakoknak s a mai *tót* előzőinek tartom. Minthogy pedig a *tót* névre első adatunk 1240-ből való: In campo qui uulgo dicitur *Thout*-mezeu (OklSz.), azért azt mondhatjuk, hogy népnevünket a XIII. sz.-ban *tout*-nak ejtették, s a mai hosszú *ó* előbbi *ou* > *oo*-ból fejlődött.

Az a körülmény, hogy a magy. *tót* a XIII. sz.-ban, s így korábban is kettőshangzóval hangzott, teljesen kizárja azt, hogy a török *tat* a. m. 'krimi tatár; perzsa' (l. Radloff III, 899, 900) népnév mása volna, amelyből egyesek származtatták (l. Ethnographia I, 210). Azonban e körülmény miatt lehetetlen az az eredet is, amit — miként Kassai V, 141, 143 lapján olvassuk — Dugonics András állított fel, s amit CzF., majd Hunfalvy Pál is lehetségesnek tartott. Ugyanis szerintük (l. CzF. *tót* a., Hunfalvy, Magyarorsz. Ethnogr. 458), a tót *to* mutatónévmás *to*! *to*! = 'az! az!' alakjából formálódott volna a *tót* elnevezés, „mert azt hallja leginkább a tótúl nemértő, ha vele szláv ember magát meg akarja értetni".[1]

Helyesebb nyomon jártak a *tót* név származtatásában azok, akik a germánokat jelölő *Teutones* népnévvel hozták összefüggésbe, helyesebb nyomon azért, mivel a *Teutones* első szótagjában, miként egykor a magyar *tout*-ban, tényleg kettős hangzó van. Ezt a származtatást megtaláljuk Gyarmathi Vocabulariumában meg Leschka Elenchusában. Ezen a nyomon haladt Réthy László, mikor a *tót* népnévről azt írta (l. Ethnographia I, 211), hogy azonos a litv. *tauta* 'felföld, Németország', gót *þiuda* 'nép', ó-felném. *diot* 'nép', *diutisc*

[1] Ezt a származtatást már Leschka, El. megbírálta s „nevetséges"-nek mondotta.

'népies' szavakkal s jogosultnak tartotta azt a feltevést, hogy e népnév a kvádokkal és a markománokkal kapcsolandó össze, akik a kárpáti hegyvidéken a tótok előtt laktak.

Nekem is az a véleményem, hogy az ó-magy. *toṷt*, mai magy. *tót* népnévben ugyanaz az indogermán köznév van, amely megvan a ném. *deutsch* szóban is, csakhogy én a nevet nem a németből, nem a germánságból származtatom.

Van ugyanis az idg.-ban egy *-ā* tövű, 'nép' jelentésű **teuṭā* főnév, melynek az egyes nyelvekben ezek a megfelelői (l. HOLDER, Altc. Sprachsch.):

kelta: ős-kelta, ó-kelta **teuta* > **touta* > **tōta*: ó-ír *túath*, *tuad* 'volk' (más, mai ír nyelvjárási alakv.-kat l. HOLDER, Altc. Sprachsch.) | itáliai: ős-itáliai **toutā*: lat. meddix *tūticus* 'bundesoberhaupt der kampanischen städte bei Livius' (KLUGE, EtWb.[10] *deutsch* a.); umbr. *totam* 'civitatem', volszk *tōta* 'község, nép'; oszk *touto* 'ua.', *tūtiks* 'városi lakos'; szabin *touta*, *tōta* | germán: ős-germ. **þeudô*: gót *þiuda* 'volk'; ó-izl. *þiod* 'ua.'; ó-fn. *diot*, k.-fn. *diet*; ó-fn. *diutisc*, új-fn. *deutsch* | balti: ó-por. *tautan* (acc.) 'land'; litv. *tauta* 'volk' (BRUGMANN, KVGr. 144. §.) és 'oberland, Deutschland' (ULMANN, Lettisches Wb.); lett *tauta* 'volk, nation' (rendesen idegen, l. ULMANN i. m.).

A köznév személynevekben is előfordul mint az összetétel előtagja, továbbá összetételből rövidült, becéző alakban is. Ilyen adatok rá a többek közt a következők:

kelta: *Teutobodus*, *Toutodirix* (l. SCHÖNFELD, Wb.); cymr. *Tutri* (> **Teutorīgs*) (MUCH, Deutsche Stammeskunde 54; HOLDER, Altc. Sprachsch.); *Toutius*, *Tutius* stb. (HOLDER i. m.); *Touto*, *Toutonius*, *Toutona* (MUCH: PAUL—BRAUNE, Beiträge XVII, 7) | germán: gót **Thiudareiks* 'Theudo(e)-ricus' stb. (l. SCHÖNFELD, Wb.; HOLDER i. m.); ném. *Dietrich*, *Dietmar* stb. (l. FÖRSTEMANN, PN.) | illír: *Teuta*, becéző alak *Teuṭā-* kezdetű összetételből (l. HOLDER i. m.; KRETSCHMER, Einleitung 228; EBERT, Reallex. VI,37) | dák *Tautomedes*, Dacia Ripensis dux-a (KRETSCHMER i. m. 228; HOLDER i. m. *Tauti* a.).

Megtaláljuk a köznevet helynevekben is. Pannóniában a Kr. u. II. században egy dunaparti táborhelynek *Teutoburgium* a neve; Verőce megyében Dállya vidékén feküdt (l. FINÁLY, Magyarország a rómaiak alatt c. fali térkép magyarázata). A névnek vagy az a jelentése, hogy 'station des volkes Teutonen' vagy pedig 'volksburg'. A Duna balpartján a Duna-Tisza közén feküdt a IV. sz. második felében egy castellum, melynek neve *Contra Tautantum* volt. Helyőrsége Valeria tartomány duxának parancsnoksága alatt állott (vö. Notitia Dignitatum. Accedunt Notitia urbis Constantinopolitanae et Laterculi prouinciarum. Edidit OTHO SEECK. Berolini, 1876. 194. l.). A *Contra* szócska tanú arra, hogy vele

szemben a Dunántúl kellett lennie egy *Tautantum* nevű helynek is (vö. *Contra Aquincum*: *Aquincum*, *Contra Florentiam*: *Florentia* helyeket). A *Tautantum* névre eddig feliratokból nincs adatunk, hitelességében azonban nincs okunk kételkedni. Arra meg épen semmi okunk, hogy *Taurunum*-mal, amely Zimony helyén feküdt, tartsuk egynek (vö. „*Tautantum*, vielleicht *Taurunum*" HOLDER, Altc. Sprachsch.), mert akkor érthetetlen a *Contra Tautantum* név. *Taurunum*-mal szemben ugyanis *Singidunum* (a mai Belgrád helyén) feküdt, ez pedig már nem Pannonia, s nem is Valeria tartomány, A *Tautantum*, *Contra Tautantum* tehát hiteles adat, hiteles név. A név képzett alak lesz a **teutā*-ra visszamenő *tauta*-ból; képzőjére vö. *Basante* 'a Boszna folyó s a torkolatánál fekvő hely, továbbá *Scarbantia* vagy *Scarabantia* 'Sopron' stb.

Népnevekben sem ismeretlen az idg. **teutā* köznév. Közismert példája a ném. *deutsch* melléknév (róla részletesen KLUGE, EtWb.[10]). Egy másik germán példa Jordanesben van. Jordanes elmondja, hogy Ermanarik gót király több északi népet meghódított, így a többek közt egy *Thiudos* nevű finn népet is. E népnév a gót *þiuda* 'nép' szó többes nom.—acc.-a (Jordanesnél: több. acc.), s nagyon valószínű, hogy azonos az orosz évkönyvek *Čudь* népnevével, amely mai felfogásunk szerint egy finn törzsnek a neve (l. Jordanes, ed. MOMMSEN, index; SCHÖNFELD, Wb. 273, 277, 280; WIKLUND, Finno-Ugrier 3., 13. §§.: EBERT, Reallex.). .

A Majna, Rajna és a Duna közti területen laktak egykor kelták is, kiknek egyik legészakibb törzsét *Teutoni*, *Teutones* néven ismerjük (l. MUCH, Deutsche Stammeskunde 59; SCHÖNFELD, Wb. 224 is, de MUCH i. m. 2. és 3. kiadásában másképp). A kelták a nevezett területről elvándoroltak, egy visszamaradt töredékük azonban e vidéken a Kr. e. I. sz.-ban is itt élt *Toutoni* néven, amint arról egy határkő felirata, amelyet a Majna melleti Mittenbergben találtak, értesít (l. MUCH, Deutsche Stammeskunde 59 és PAUL—BRAUNE, Beiträge XVII, 5).

Élt Dacia Ripensisben (= 272-től a Duna jobb partján Orsova és Nikopol között) a Kr. u. IV. sz.-ban egy nép, amelynek egy kőfelirat szerint *Tautī* volt a neve. A felirat ez (l. CIL. II, 2984): „Iulius Longinus Doles, Biticenti f(ilius), Bessus, eques ala Tautor(um) vic(trices) c(ivium) R(omanorum) e(quitum?)" (l. HOLDER, Altc. Sprachsch.). Fentebb említettem, hogy Dacia Ripensisnek volt egy *Tautomedes* nevű dux-a is, s most e feliratból látjuk, hogy élt itt egy *Tautī* nevű nép is. HOLDER, Altc. Sprachsch. című művében azt mondja, hogy a *Tautī* nép talán thrák nép volt. A név bizonyára a **teutā* 'volk' köznévvel azonos (így HOLDER i. m. és D'ARBOIS uo.; máskép a név eredetéről TOMASCHEK, Die alten Thraker: SitzBerWien CXXXI:I, 38).

A feliratban van még egy értesítés, amely a mi szempontunkból nevezetes. Ez az, hogy Julius Longinus Doles nemzetiségére *Bessus* volt. Tudjuk a *Bessi* népről, hogy a mai Bulgáriában *Philippopolis* és a Rhodope hegység környékén lakott, ahol töredékeit még a XIII. sz.-ban is említik a források (l. Lj. Miletič, Die Rhodopemundarten der bulgarischen Sprache. Wien, 1912. 3, 4; L. Niederle, Původ a poč. Slov. jižnich 308). Tudjuk továbbá azt, hogy e thrák nyelvű nép volt az, amely *Philippopolis*-t saját nyelvén *Pulpudeva*-nak nevezte, s e név ma is él Philippopolis bolg. *Plovdiv* nevében (l. erről Kretschmer, Einleitung in die Geschichte des griechischen Sprache 288).

Az idézett személy-, nép- és helynevekből azt vélem kiolvasni, hogy az idg. **teutā* köznév nemcsak a kelta, az itáliai, a germán és a balti nyelvekben van vagy volt meg, hanem megvolt a pannóniai illír (vö. *Contra Tautantum, Tautantum* hn.), s megvolt a thrák-dák nyelvben is (vö. *Tautomedes* szn., *Tautī* népnév) is.

A magy. *tót* < régi magy. *toṷt* egy még régebbi **toṷti*-ból vagy **taṷti*-ból fejlődött. A magy. *ó* ugyanis eredhet régibb *oṷ*-ból s ez még régebbi *aṷ*-ból (l. Gombocz, M. tört. nyelvtan II. Hangtan II. Hangtörténet[2] 43. §. 1, 5). E szerint a magyarok a *tót* népnevet csak olyan nyelvből vehették, ahol a név *oṷ*-val vagy *aṷ*-val hangzott. A germán nyelvekből tehát nem vehették, mert itt az idg. *eṷ*-ből *iu, io, ie, ű, eu* fejlődött; így nem vehették a kvádoktól vagy a markománoktól, akik nyugati germánok voltak. Az idg. *eṷ* kettőshangzó *aṷ*-vá vagy *oṷ*-vá az ős-árjában, az ó-itáliaiban, az ó-örményben (l. ezekre Brugmann, Grundr. I. megfelelő helyeit), továbbá a balti (vö. lett *tauta* 'nép'; litv. *tauta* 'oberland; Deutschland'), a thrák-dák (vö. *Tautomedes* szn., *Tautī* népnév), az illír (vö. *Contra Tautantum* hn.) s az ó-kelta (vö. *Teutoni* > *Toutoni* népnév) nyelvekben fejlődött. E nyelvcsoportokból az ős-árja és leszármazói, úgyszintén az ó-örmény azért nem jöhetnek tekintetbe, mert bennük az idg. **teuta* köznév ki nem mutatható; az ó-itáliai, ahol ugyan megvan a köznév, pedig azért nem, mert itt az *ou*-ból már a Kr. e. III. sz.-ban *ū* lett. Maradnak tehát a balti, a thrák-dák, az illír és a kelta nyelvek. A magyar név végső forrása csak e nyelvek valamelyikében lehet. Hogy melyikben van e végső forrás, vagy hogy melyik lehet közülök az átadó, arra több magyarázat lehetséges. Közlöm azt a kettőt, amelyet a legvalószínűbbnek tartok.

A) Szlávok a Balkánon a VI. sz. második felétől fogva kezdtek letelepedni. Saját nyelvi nevük *slověnin*: *slověne* lehetett. Erre mutatnak a következők: 1. A görög történetírók

Σκλαβηνοί-nak, Σκλάβοι-nak nevezik őket, ami saját nyelvi név lehetett. 2. Az albánok *šk'a*-nak, az oláhok *schiau*: *scheĭ*-nek nevezik a bolgár-szlávokat, ami a gör., a balkáni lat. Σκλάβος, *Sclavus* átvétele, s a *blgarin*, *srbin*, *hrvatin* nevek előtt a balkáni szlávok egyetlen neve lehetett. 3. A IX. sz.-ban Cyrill és Method szláv apostolok szalonikii nyelve *slověnьskъjь językъ* volt, s ebből következik, hogy a rajta beszélő nép saját nyelvi neve *slověnin*: *slověne* lehetett. 4. A ragúzai irodalom nyelvét a rajta írók a XVIII. sz. közepéig *slovinski jezik*-nek nevezték. — A balkáni szlávok ezen egységes *slověnin*: *slověne* népneve az idők folyamán eltűnik, kiszorítják a *blgarin*: *blgare(i)*, *srbin*: *srbi*, *hrvatin*: *hrvati* nemzeti nevek.

Amikor a balkáni szlávok, vagyis a *slověne*-k a Balkánon megtelepedni kezdenek, thrák és illír néptörzseket is találnak ott, amint azt történeti adatok és földrajzi nevek kétségtelenül igazolják. E thrák és illír néptörzsek utóbb részben elszlávosodtak, részben pedig más nyelvű népekbe olvadtak (L. NIEDERLE, Puv. a poč. Slov. jižnich 308 kk.). Így elszlávosodott a thrák *Bessi* nevű törzs, emléke azonban, miként fentebb megjegyeztem, Filippopol bolgár-szláv *Plovdiv* nevében a mai napig megmaradt. Bizonyos, hogy így elszlávosodtak a *Tauti*-k is, s beleolvadtak a bolgár-törökök uralma alá került *slověne*-kbe.

A bolgár-törökök Iszperich vezetése alatt 679-ben lépték át a Dunát; előzőleg pedig, így Iszperich atyja Kuvrat idején is, a Duna balpartján a Fekete-tenger mellékén laktak. Kétségtelen, hogy ekkor szomszédságukban a Duna jobb partján voltak thrák törzsek. A bolgár-törökök e thrákokat egyik ilyen, hozzájuk legközelebb lakó törzsről, a *Tauti*-ról *tauti*-nak hívhatták; úgy nevezhették aztán az elszlávosodott thrákokat, majd végül a thrákokat magukba fogadó, asszimiláló szlávokat vagyis a *slověne*-ket.

Ilyen lehetőségre könnyű analógiákat idézni. Az illírek görög szomszédjaikat, a Ἕλληνες-eket a hozzájuk legközelebb eső Γραῖοι (innen Γραικὸς; Γραικοί) törzsről nevezték; ez a név az illír törzsek révén elterjedt Itáliában (vö. lat. *Graeci*), majd latin közvetítéssel lett e kis görög törzs neve az idegen népeknél az egész hellénség neve. Hogy egy törzsi név válik egy nyelvben a szomszéd egész népnek a jelölőjévé, többek közt a francia *allemand* s a perzsa *jāvān* 'görög' (< Ἴωνες) név esete is bizonyítja. Arra pedig, hogy egy ilyen törzsi név keresztül mehet olyan változáson, amilyent a *Tauti*-nak tulajdonítok, idézem a kelta *Volcae* néptörzs nevét. E népnév a germánban *Walha*- alakban a kelta népet jelölte, később a népnév a romanizált, tehát latinná lett kelták neve, végül magukat a latin népeket jelölte és jelöli (vö. ném. *welsch*, szláv *vlasi*, magy. *oláh*, *olasz* stb.).

A bolgár-török *tauti* tehát először thrákot, később elszlávosodott thrákot, végül szlávot: *slověne*-t jelölhetett.

A magyarok a *tauti* népnevet a bolgár-törököktől vehették szláv 'slověne' jelentésben, úgyhogy ők is minden olyan szlávot, aki saját nyelvén mint *slověnin*: *slověne* szerepelt, **tauti*-nak > *tout*-nak neveztek. Az átvétel lehet honfoglalás-előtti, de lehet honfoglaláskori is, mert hiszen hazánkban bolgár-törökök a IX. sz.-ban s részben még a X. sz.-ban is laktak. A bolgár-török nyelv eltűnésével természetesen eltűnt a bolgár-törökből a *tauti* név is.

B) Felső-Magyarországon a Garam és az Ipoly mentén laktak a Kr. u.-i századokban a kelta *Cotini*-k is és a Pannóniából áttelepedett illír *Osi*-k is, akik a kvádok és a jazigok adófizetői voltak s vasbányászattal foglalkoztak (l. Much, Deutsche Stammeskunde 40, 60). A honfoglaláskori Magyarország c. művemben igyekeztem kimutatni, hogy a Garamba szakadó *Kompa* végelemzésben kelta, s hogy az *Ipoly* folyó neve talán illír nyelvi név. Nem volna lehetetlen, hogy ilyen kelta *Toutoni* vagy illír *Tauti* törzs neve egész a honfoglalásig tartotta magát, amikor már az illető törzs esetleg bele is olvadt a tótokba. Neve így átkerült a magyarba. A magyarok aztán nemcsak a felsőmagyarországi *slověnin* (slovák): *slověne*-ket nevezhették vele **touti* ⌒ **tauti* > *tout*-nak, hanem általában minden *slověnin* : *slověne*-re átvihették azt.

Végeredményben: akár honfoglalás előtti, akár honfoglalás utáni átvétel is a magyar *tót* név, annyi bizonyos, hogy az átvett alak **tauti* vagy **touti* volt, s eredetileg, kiinduló fokon nem szláv, illetőleg nem szlovén nyelvű és fajú népet jelölt.

Melich János.

Magyar *orr* ⌒ vogul *ur*.

Egyetemi előadásaimban már régóta úgy tanítom, hogy *orr* < *or* szavunk az *orom* alapszava. Legutóbb egy cikkemben (Népünk és Nyelvünk I, 208) ezt röviden meg is jegyeztem, utalva Zsirai Miklósnak az *orom*-ról írt jeles értekezésére (MNy. XXIII, 310). Most bővebben meg akarom okolni szófejtésemet.

DöbrK. 502: v̊ iozagival yedetes lőt, mikent varnak iol zerzet *ſereg orra* | NagyszK. 22: a *ſereg orron* tarth (hiba! értsd: tarts) v̊res [hiba! értsd: erős] viadalmat en velem | Uo. 23: Mikeppen ha a *ſereg orron* atte ellenſeghid kőziben az erős viadamban bee menneel | Uo. 111: az *ſereg orron* az ellenſeg ellen nag̀ keſalcodaſokat, es vyaſcodaſokat theznec | Görcs: Máty: Az *sereg orron* és spitzen megyen vala. (NySz.)